

Бедик көдүрлүүшкүн-биле

СЭКП-нин XXIII съездинин шийтпирлерин амьдралда кичиш-кинниг боттандырал деп, бөдүүн сөстүг, мичалза-даа ханы утка-шы-нарым кийгирг бо хүнерде бүтү удушту апарган.

Съездин шийтпирлеринин ужу-дузанын чоңа калбаа-биле ханы танштырары, кичишкенин күжү болган тура-соруун мобилзаастары бүтү партия организациаларынын ам уеде кол сорулгазы. XXIII съездин шийтпирлерин күөсетпешаан, Улут-Хем районун көдө ажил-агылмын ажил-ишчилери беш чылдың бири чылдың планын амьдралда иле-кейлиг боттандырып турар.

Бистин малчынарымыс эки ажил-лап тараа. Олардын күжүнишкенин ачымында районун колхозтары, совхозтары боттарыны мурунуга салганга сорулгаларын багай эвес шийтпиреп, мал ажилынын про-дуктуларын Төрөн чуртка улам хейну берип, нининин малынын баш санын естүрүп турар.

Ам районун ажил-агыл бүрүзү мал ажилын көгүдүрлүүшкүн, оң про-дуктууун бедилеринин планнарын күөсөдүп, күрүне-биле бүрүн сана-жып шылаарынын, бүтү аргалары бар. Районун колхоз, совхозтары та-раа болган мал чени культуура-рын багай эвес дүжүтүн ажаап алы-рын доскан.

Бүсү дүжүт ажаалдынын үе-инде чеден ажил агитаторларын хо-ву тураларга ажилдаары-биле ажу-агылдары паркомнар быгы-лашпаан, оларын ажил планын багылаан. Олар хову тураларын көргүзүт сабыралы-биле болган көсүк агитация-биле көрүштүт кыл-дыр чеден. Солунарын, журналдары, даа номнары чедир бөри еки-жээ.

Бүсү ажилдар үеинде партияны агитас-массалык ажилдарын «Күш-ажылдын хостуу» колхоза (парком секретары эш Доржу), «УТКА-нын 25 чылы» совхоза (парком сек-ретары эш Кылым-оол) алаан экижир-кен, Хапа солунарын, агитаторларын, шоодугу хана паралагаларын удурун турган. Агитаторларын ажил-ишчилер ортууна ажил-ла эки болгонда, механизатор бүрүзү хунде ажил норманын канчаар күө-сеткенин, чедени ажилдап алганын эки билер. Социалист чарыштын түнелени үндүрүп санында-ла, шийтпир чоруту туктуштарын, өр-тектиг шапталарын тыпын турган.

Оон-биле калы мал чеденин бо-лаш дүжүт ажаап алышкынын үе-инде районун «Билиг» ниятелине-рин чө-рөде аге организациаларынын ажил планын партия органи-зациаларынын бөдөрлөнгө багы-лап турган. Оон түнелени өр-тектен оон алаарын иштинде 900 лекция номчутуурун ужураа турган болза, херек кырында 931 лекцияны аге-торлар номчона болган чүгө ажаап алышкынын чүгөла каманиязын үе-инде 300 лекция номчутуу-ган.

Район күрүнеге тараа дүжаары-нык 3600 тонна планынын орунуга

5901 тонна кылдыр күөсеткен. «Күш-ажылдын хостуу» колхоз бо-лаш «УТКА-нын 25 чылы» совхоз чаагай тарааны естүргөнер. Күрү-неге тараа дүжаарынын талазы-биле пландан ажап «Күш-ажылдын хос-туу» колхоз 767 тонна, «УТКА-нын 25 чылы» совхоз 1128, Жданов ат-тыг колхоз 638 тонна тарааны ажап дүжааганнар.

Боттарынын ажил-хөдөөнү дү-дүт мастерлерин бөдү берген он-он комбайнерлерин, трактористерин, чөлаачыларын аттары бистин ра-йонда калбак сурагыл. Оларын ажил-хөдө көдөөнү ажил-ишчилери уагер болган турар ужурут. Чиза, «Күш-ажылдын хостуу» кол-хозта Фрол Иванович Шадрин, Вла-димир Алексеевич Рассокин, «УТКА-нын 25 чылы» совхозта Дмитрий Христофорович Тонких, Дондун Мон-гушович Мартан, Владимир Толош-ович Кара-Хуна, Жданов аттыг кол-хозта Санчи Донгакович Доо, Уйну-Кара Донгакович Чамбал, Николай Донгакович Бадмы, «Улут-Хая» сов-хозта Бора-Тараа Бызаачы болган оон-даа еске-лер-дир.

Дика хей автомашиналарын чө-лаачыларын дүжүт ажаап алышкы-нын чымын ажил-агылнын көгүсө-көнер. Шаган-Аржын АТА-ын чымын Иван Ногавишын, Жданов аттыг колхозта Шивит Сам-буу, «Х Улут хурал» колхозта Ла-ва Кунгаа болган еске-даа чөлаачы-лар беш чылдың бири чылдың та-раанын сөөртүр ажилды эки күөсө-дүп турганнар.

Мылг болза-даа тараа кезилде-нин муракчыларын эки уагери муракчыларын болган чө-лаачыларын аразына калбаа-биле неперевей турганын чуталар херек. Бо талазы-биле «Улут-Хая», «Найрал» совхозтарын болган «Жданов аттыг колхозтуу удурутчу-ларын, чамдык партия, комсомол бо-лаш профивел организациалары чедес ажилдап келген. Оон улам-нын «Улут-Хая» совхозка, Жданов аттыг колхозка алаан хей тараа сөө-лү хүнерге чедир сыпка хөвөр тур-ган. Бүсү аныс алаарында ра-йонда дыка оожум чоруп турар. Бо талазы-биле «УТКА-нын 25 чылы», «Улут-Хая» совхозтар эки чоруп ту-тур. «Улут-Хая» совхозто Ар-мат-Бажы салбырнын Николай Серпен-ке уурткан бригада 2000 ажит гектар черин ажилдап кылган.

Районда чамдык ажил-агыл-нын удурутчулары оң чутула айт-тыгы-чедир үеин көрбөй турарын-ни фактыларын бар. Чиза, «Күш-ажылдын хостуу» колхоз (даргазы эш А. Анопринов) күсүк аныс а-ларга-ламын планы «2500 гектар тур-га, октябрь 10-да херек кырында алаарын алганы чүгө 596 гектар, а «Х Улут хурал» колхоз (даргазы эш М. Шогал) аныс алаарга-ламын планы 1452 гектар, а херек кырында да күөсөдүп алганы чүгө 198 гек-тар болуп турган.

Районун малчынары өртен тос айларда боттарына алган социали-

стиг хүдөөлөзүн алаан чедишкени күөсеткен. Районда үжөн ажил-лап хойжулар чүс хойга онаштыр чүс-тен өрү хураганарын камгалап ал-ган. Бо дөргө өртен чылдыңта денкээрге, багай эвес түнел-дир. «Найрал» совхозто хойжуу С. Сертип чүс башка онаштыр 114 хураганарын, бир хойдан 2,4 кг дүктү кыгып алган. Ол совхозта хойжулар эштер Х. Сүктөр 112 ху-раганын, 2,7 кг дүктү, Кенин Айна-бан 103 хураганын, 3,8 кг дүктү, Комбуи-оол Монгуш 110 хураганын, 2,5 кг дүктү, «Улут-Хая» сов-хозта Х. Дадар-оол 107 хураганын, 2,8 кг дүктү, Александр Олчейен 106 хураганын, 2,8 кг дүктү, «УТКА-нын 25 чылы» совхозта Мон-гуш Седий-оол 101 хураганын, 3,2 кг дүктү алаганнар.

Салгыларын аразында соци-алист чарыштын муракчыларына «Найрал» совхозтан Ховалыг Уй-нукап, Олчей Ханды, Тырыс Дол, Очур Байлаккай, Татьяна Навашай, «Улут-Хая» совхозта Даңы-Белек Чопуу, «Күш-ажылдын хостуу» кол-хозта Санчай-оол Кара-кыс, Наваш-тай Пичик, Санчы Көк-кыс, Мария Балдан болган еске-лер-даа хамаар-жыр. Оларын саткан сүлүт сөй ай-ларын иштинде 1562 кг-дан 2244 кг чеккен.

Амгы үеде районун партия, со-вет, ажил-агыл организациалары-нын кол сорулгазы болза, ажил-агыл бүрүзү мал ажилынын оран-сава-ларын өй-шаанда сөптөр, кышкы үеде малды сагырып турганынын планын ажилдап кылдыр хөмөгө-лөрн алыры болуп. Малын бүрүзү чурттаар бажынын, чунар бажы-нарын, кымыл ботууларын эки сөп-төр, чырык-биле хандырар, салы-нын болган еске-даа айттырларын планын көөрү чутула. Бо айттыр талазы-биле «Х Улут хурал» кол-хозта болган «Найрал» совхозта тускай бригадаларын тургускан, олар хойжуларын, кадарчыларын чур-таар бажынарын болган мал калба-ларын сөптө чоруп турар.

Мөөк-биле калы, партиянын по-литкижидилгел ажилдарында уагүт чедестерин барын минир херек. Партиянын көргүзүт агитация-зы-даа, хана паралагалы-даа чөк, агитаторларын чун-даа алаары-ла-лаш бөрү мыдыг фермалар, бригадалар бисте ам-даа чамдык таваарында тургалы бөр. «Улут-Хая» совхоз-то Эмил, Демир-Сулда, «Күш-ажыл-дын хостуу» колхозто Эйлиг-Хемде болган ыракы Хендереде чурттап турар малчынарга лекция, бөдөлөр-лүн ховар кымыл турар болган мал-чынарын аргасок чутула бараан-нар-биле чедес хандырар, мылгыны ыракы малчынарга автолаачыларын, киниун барбай бар чорутка-рын моон сонгаар ботууларын дөш партия, совет, комсомол болган ес-ке-даа хей-инти организациалары болган ботууларын алыр укурту.

С. ОЧУР, СЭКП-ниң Улут-Хем райкомунун секретары.

Владивостокта сөөлүг ийи чылдың дү-гузунда 300 мун дөрбелчин метр чыгам чуртталга шөлүн ажыгалда кириген. Хоорай кыдында шаанда ээн турган черлерде — Капуста шөлүндө, ийги

хемчигеште он-он хей каыт чуртталга ба-жынары бедип үнгүлээн. ЧУРУКТА: Владивостоктун чаа район-нарын бирээзи. Б. Подальевтун фотозу. СЭТА-нын фо-тохрониказы.

«ТЫВА ДАГ-ДУГУ» КОМБИНАДЫНДА

Кадрларже кичээнгейни салыр

Кандыг-даа бүдүрүлгенин дең-дески, илгелдиг ажилдарын кичи-рүт хандырар апар. Төрөн чуртка унелиг продукцияны ийи чыл ажыр берип турар «Тыва даг-дугу» ком-бинаттын чедестеринде болган учас-токтарында бүтү нининин алаар-ды дүжүткөчүн чаалап алган, даскан ажилына, хей-интинин хөдөөгө сеткилинде бердиген кичилер хей. Оларын чүгө чамдыкынын аттары алаан: болбайзымалда фаб-рикасында электрик Докур Оолак, слесарьлар бригадини Петро Вычу-жанын, элечер начальниги Борис Ба-саян, рудникте абышкычтер Семен Ту-ровен биле Монгуш Кара-оол, чер өрүмчүлери Михаил Теньков биле Михаил Хелчук, транспорт цегинде чөлаачы Анатолий Игнатьев, лабора-торияда Нина Мильянына, тех ме-ханист септеле мастерскасында токар Кужугет Кок-Караа болган оон-даа ескерлерин кайгызын ол дээр.

Ажил-хөдөөгө коммунист дү-бүлө көөр мындыг магалыг отряд бар-даа болза, комбинатта ам-даа кадрлар айттырып чедир шийтпир-төөн айттырларын бирөөн болуп артышпаан. Бүдүрүлгенин кайы-даа участогунда ажилдап үнөр-көр чорук кайы хей. Бо дөргө коллек-тивте кичишкелде ажилынын ам-даа кошкаан, кадрларын шийтпир-төөн болган ботууларын чөгүзү кичи-рүт салбайн турарын көргү-зүп турар. Чамдык ажилчынарын,

инженер-техниктиг кадрларын та-лазында күш-ажылдын сагыла чур-кумун үрөөр, ажил шагы үер, арга-ла-дарыга сундугар кичилер ам-даа бар. Оларын-биле декисел амдыга дээр колдунда-ла чавыс: ол дөргө ниндиг кичиш ажилдап үнөрүр-дир. Алагал кымыл чоруп ажил-чынын өдө сургаар, ону кичиштер дөш профивел-даа, еске-даа хей-инти организациалары дөштүг хөмөгө-лөрн албайн турар. Комбинаттын чедестеринде, ергелде хана солуну, шоодугу дамыны хууластар сөө-лү үеде бары-ла казулбестей бер-ген. Ажил шагы үер, аргалаар, ажилына ас сеткилдиг эвес кичи-лери оларын кады ажилдап турар аштери шүүчүлөп боттарынын санал-овалын берип турарынын чы-жектери база-ла чөк. Чүгө мындыг кайы-хаман чок чорук-биле бири чуртук чылда комбинаттан үнги ки-жилерин саны ажилга хүлөөр аа-гылдап көүсөп турарын таймы-лылар апар.

Комбинатта ажилдаарын күзөөн, мергежил чок анык кичилерин тус-кай мергежилге бригадаларга, кур-с-тарга болган харын, чангыс-чангыс-тап-даа өрөдип турар. Иччала-даа кадрларын ызыртымазындан «Ты-

ва даг-дугу» комбинатта ам-даа мер-гежөөн ажилчынар чедиппейн турар.

Улут коллективке доктамал ажилчынар турар дөш, ону бы-жылдар дөш калдыг хөмөгө-лөрн алыры негетинин келген? А-жылды мурун комбинаттын кадрлар калдыг ажилга улау хүлөөр амыра ханымчалыг болуру чутула дээрн билдиргир. Бир эвес ажилчы кичи калдыг-бир чылдаган-биле ажилдап үнөриг илеретсе, дөштөр начальни-тер, хей-инти организациаларын ийи удурутчулары-биле оң ажил-дап калдыг чылдаганын үнөр дө-нин илередир херек.

Күш-ажыл болган кадрлар ду-гайында чуталап турган, оларын-биле ажилчынар хандырларын кичи-лери аразында харылаанын чутала-лап барып болбас. Ажилдап үнөр ужура таваарын турар кичи-лери чамдык ажилчыларын хандырларында чедестер барын-даа чоруп турар болгай. Даг-дугуна бүдүрүлгенин кичиш кайгыны хоралыг участоттар бар. Ийи ажил-чынарга тускай чедестеринде ор-ганизастан. Иччала-даа ажилчы-нар хандырларын кичиш кайгыны оларга берип турар сүдүгүн шынары багай. Оон харын-даа үнөрдүлүгү берип турарын айттыр херек. Оон кедерөөгө сүт орунга еске продукту-лар, чиза, вода, таакмы бөр чор-уктар кайы хей, Ногалар, кат-чи-

мис садарын организациаларында чед-естер чылдатынмаан.

Кадрлар айттырын өң таарым-чалыг кылдыр шийтпирлер төлөгө оларын амырал-чуртталгалык кичээнгей салыры чутула. А ком-бинатта коммунал-чуртталга ергел-ди септеле чоруп бажынарын өй-шаанда кылбайн, септелегенин шы-нарын багай чорутуп турар. Бо хүн-нөр-де сооп, кышкы шийи кырп еге-лээн. А чылдымга, канализация системаларын шөпө, септел-селлер чедиргил ажилдарын ам көп буу-хаа чорутуп турарын канчап чөптө дээр бөр.

Ажилчынарын культурул со-нуургалын хандыр дөш хей ниги организациалары барык чүгө-ла кылбайн турар. Чангыс-даа пө-те, участотта солун лекция, бөдө-лө чедиргил хөмөгө-лөр чоруттунмай турар.

Коллектив быжыккан, эптиг болза, оон көжүгүн бүрүзү бөдү база еске-лери дөш харысалгалыг болуп ийги. Ийи чурда ажилдап кайы-ха-маан чок үнөр чорук база узулгатын-нар.

В. АНАНИН.

БОЛЬШЕВКТЕР—СОВЕТТЕР ДЭЭШ ДЕМСЕЛДИН УДУРТУКЧУЗУ

Октябрын социалист Улут-революцияны тилээниг баштай-гы-ла алаарында Россияга база Си-бирини калбак-дегем, декистерин-ге Совет эрге-чагырга амкаа хуусаа-ла тургустунган. Национал кылдыг черин дарааткан чоңураа револю-туг салдыр бир дөңгө чөптөн. Оон дүргө, дөштөн ол черин улаууну политиктиг болган эконо-миктиг хөдөөлөзүндө, национал кылдыг-кымылар черин револютуг төп-биле хамарыламын тодаратын-мын турган.

Октябрь революцияны тилээ-ни соода Тывага револютуг демсел баштайгы үеде элэн озалдап бо-лаш чуртун төп областтарга бо-дарага онзагай ылгалдыг болган.

Федералыг Тыва (Тыва 1914-чы-да Урянхай край деп ат-биле Рос-сиянын составына кирген) Улут Ок-тябрьнын бүдүтүлгө эконо-миктиг болган чутулурул хөдөө-лө-чө-ла-зы-биле чүгө канализация эвес, харын Чөөн чүктүг колонна-дыг бо-лаш хамарыламыл чуртталгалар бо-зин чымыл калган тургалы. Тывага чурттап турган күш-ажылчы орус тараачынар болган хей эвес ажил-чынар Россияда /олган револютуг болушчулар дугайында тыва улус-ка баштай-ла ажилдапкан. Ийи Тывага пролетариаттын орус-даа, чы-ва-даа отряды турган. 1917 чыл-дын эгезин 8-уу үрүмк алыш ты-мыштарыга сезонун 127 ажилчы-нар бөдүш кыла ажил-агыл-биле хары-лаалы 54 кичи тулуга сана-тынды турган. Тускай партия органи-зациалары база турган. Тыванын феода-теократтиг бүдүткөр орус дүжүмөтөр, салгыжылар, кулактар-биле калы революциянын идеяны чоңа таратса дөш шийткел кел-ген. Револютуг демселдик кол төп-теринин Тыванын ырк болаганы, ол ышкыш даштык күрүндөктерин (мөөк феодаларын болган кылд милитаристерин) оон иштики хө-дөркеринге киржилгел револютуг демселдик хөдөөлөзүндө болган хөдөркеринге багай салдарын чедир-ген.

Тывага тускай партия органи-зацияны туралы-ла болза, көжү-ү-дө-ге ергелдигин ажилдап турар бо-дөштөк И. Г. Крюков, М. Я. Крю-ков Минусинский партия органи-зациаларын удурутгалы-биле ажил-

чынарын, муракчы тараачынарын болган интеллигенциянын төлө-лө-кчидерин ажилдап, чамдык таймыл-ар ажилын чорутуп турганнар.

1917 чылдын ноябрьда Бело-пар-скийн (амгы Кызыл) болган орус сурталарын чөпү, дүжүмөтөр Тур-чазактын эрге-чагырга организаци-аларын, ол ышкы күш-ажылчы орус чуртталгаларын съездин чымын шийтпирли-биле негөөнөр. Ийи Тывага Тур чазактын эрге-чагырга организациаларын хөдөөр артык: көжүгүлгө ергелди, Урянхайныг күдө комитет, чөргөдөл дөш өс-ке-даа комитеттер тургалы. Олар шунту Тур чазактын мохарин Тур-чазактоун эргезинге турган. Казах сотия оларын, кол даямр чөптөктү күжү ол.

1917 чылдын декабрьда крайнын орус чуртталгаларын съездин ажилдапкан. Съезд ажилчынар му-рунда большевиктер И. Г. Крюков болган М. Я. Крюков Совет эрге-ча-гырганын талаачылары делегата-рынын чөүлөп хуралын эргизген, ажаа ажилчынар С. А. Непомнящий, М. А. Семенов, Т. И. Мальцев, алы тараачынар А. П. Кивитий, Г. Ба-рабанов, А. Г. Лукьянов, С. Грудинин болган еске-лер-даа олуршкан. Чө-вүлө хурал даразында шийтпирин хүлөө алган. «Съездин тускай болууну кеджүгүнери демин болуп болган Урянхайга ажилчынарын, тараачынар болган солдаттар депу-таттарынын край Советин тургузары дөш-туржур».

Революция уду кичилер съез-дин шийткел болган казактарын кызу-биле съездин тарадыр шийткел, Крюков, Крюков болган еске-даа делегатаарын тулуп хоругааш, Тывадап үнөр шөлүкөн. Тывага револютуг күштерин сы-ры каттыштырырга Красноярский край болган Минусинский больше-вик партия организациаларын ажил-чорудалгы шийтпирлиг ролу-лу болаан.

Ажилчынар болган тараачынар депутаттарынын Минусинск Совети болууну декистеринге контррево-люцияга уду демсел чорутуп тур-ган болган Тывага Советтерин эрге-чагырганы дөш демселге баш-тайгы үеде хула көргүзүп шылаан. Тывага бөдү артык турган бүт-ле болушчунарын дугайы Минус-

инск Совети билип турган болган болууну удуруткучу салдарын чедир-ип, оон дугайында эрге-чагырганын төп организациалары. Свердловка ме-дөөлөп турган. 1918 чылдын ян-варь эгезинде Минусинск Совети РСФСР-ниң Улус Комиссарынын Советинде мындыг телеграмманы чор-уткан: «Контрреволюцияны базар-да казак сотиянын командизар со-ставын: Магомедов, Местергаз, Усинск

хөдөөлөп турган. 1918 чылдын ян-варь эгезинде Минусинск Совети РСФСР-ниң Улус Комиссарынын Советинде мындыг телеграмманы чор-уткан: «Контрреволюцияны базар-да казак сотиянын командизар со-ставын: Магомедов, Местергаз, Усинск

политротамын командири прапор-щик Скорняков, кеджүгүлгө ергел-ди агитатор Турганов, Еро-лаев, Федоров, дөш судьялар Ба-рабанов, Еремеев оларын чалдыр-ган болган депутаттар Советин өр-тө-нө-дөш-биле шийтүгүнерини дөш эргизди чутула. Минусинск Советинин адрезинге чөгүзү айт-тышкыны алаарында дилежине».

Контрреволюция-биле демселге тус черин револютуг күштеринге практиктиг дуа көргүзүр-биле, Ми-нусинск Советинин айттышкынын багулар, Усинск Совети анык ком-мунист, улачу башкы С. К. Беспа-ловту Тывага чоруткан.

1917 чылдын февральда халаскан орус тараачы-фөнтулчулар ээн кел-гиле. Советтерин эрге-чагырганы дөш демселге олар көдүрүп үн-гө-нөр. С. Кочетов, И. Антипин, В. Калинин, Т. Есеев, С. Галкин болган еске-лер-даа, советинде барып хамалы дайымын илелкейлиг револютуг күштерин каттыштыры-ла дөш улуг ажилды чоруткан.

1918 чылдын март 16-да Бело-парский орус чуртталгаларын эл-чөптүг съездин ажилдапкан. Деле-гатаарын хей кезин большевиктер-лери талалында болган. Революци-онерын калчалыг удурутгалынын мурун-та-ла, съезд Тывага Совет эрге-чагырганы тургустунган деп чаралап.

1918 чылдын март 26-да чөмсө-

хөдөөлөп турган. 1918 чылдын ян-варь эгезинде Минусинск Совети РСФСР-ниң Улус Комиссарынын Советинде мындыг телеграмманы чор-уткан: «Контрреволюцияны базар-да казак сотиянын командизар со-ставын: Магомедов, Местергаз, Усинск

хөдөөлөп турган. 1918 чылдын ян-варь эгезинде Минусинск Совети РСФСР-ниң Улус Комиссарынын Советинде мындыг телеграмманы чор-уткан: «Контрреволюцияны базар-да казак сотиянын командизар со-ставын: Магомедов, Местергаз, Усинск

политротамын командири прапор-щик Скорняков, кеджүгүлгө ергел-ди агитатор Турганов, Еро-лаев, Федоров, дөш судьялар Ба-рабанов, Еремеев оларын чалдыр-ган болган депутаттар Советин өр-тө-нө-дөш-биле шийтүгүнерини дөш эргизди чутула. Минусинск Советинин адрезинге чөгүзү айт-тышкыны алаарында дилежине».

Контрреволюция-биле демселге тус черин револютуг күштеринге практиктиг дуа көргүзүр-биле, Ми-нусинск Советинин айттышкынын багулар, Усинск Совети анык ком-мунист, улачу башкы С. К. Беспа-ловту Тывага чоруткан.

1917 чылдын февральда халаскан орус тараачы-фөнтулчулар ээн кел-гиле. Советтерин эрге-чагырганы дөш демселге олар көдүрүп үн-гө-нөр. С. Кочетов, И. Антипин, В. Калинин, Т. Есеев, С. Галкин болган еске-лер-даа, советинде барып хамалы дайымын илелкейлиг револютуг күштерин каттыштыры-ла дөш улуг ажилды чоруткан.

1918 чылдын март 16-да Бело-парский орус чуртталгаларын эл-чөптүг съездин ажилдапкан. Деле-гатаарын хей кезин большевиктер-лери талалында болган. Революци-онерын калчалыг удурутгалынын мурун-та-ла, съезд Тывага Совет эрге-чагырганы тургустунган деп чаралап.

1918 чылдын март 26-да чөмсө-

хөдөөлөп турган. 1918 чылдын ян-варь эгезинде Минусинск Совети РСФСР-ниң Улус Комиссарынын Советинде мындыг телеграмманы чор-уткан: «Контрреволюцияны базар-да казак сотиянын командизар со-ставын: Магомедов, Местергаз, Усинск

хөдөөлөп турган. 1918 чылдын ян-варь эгезинде Минусинск Совети РСФСР-ниң Улус Комиссарынын Советинде мындыг телеграмманы чор-уткан: «Контрреволюцияны базар-да казак сотиянын командизар со-ставын: Магомедов, Местергаз, Усинск

политротамын командири прапор-щик Скорняков, кеджүгүлгө ергел-ди агитатор Турганов, Еро-лаев, Федоров, дөш судьялар Ба-рабанов, Еремеев оларын чалдыр-ган болган депутаттар Советин өр-тө-нө-дөш-биле шийтүгүнерини дөш эргизди чутула. Минусинск Советинин адрезинге чөгүзү айт-тышкыны алаарында дилежине».

Контрреволюция-биле демселге тус черин револютуг күштеринге практиктиг дуа көргүзүр-биле, Ми-нусинск Советинин айттышкынын багулар, Усинск Совети анык ком-мунист, улачу башкы С. К. Беспа-ловту Тывага чоруткан.

1917 чылдын февральда халаскан орус тараачы-фөнтулчулар ээн кел-гиле. Советтерин эрге-чагырганы дөш демселге олар көдүрүп үн-гө-нөр. С. Кочетов, И. Антипин, В. Калинин, Т. Есеев, С. Галкин болган еске-лер-даа, советинде барып хамалы дайымын илелкейлиг револютуг күштерин каттыштыры-ла дөш улуг ажилды чоруткан.

1918 чылдын март 16-да Бело-парский орус чуртталгаларын эл-чөптүг съездин ажилдапкан. Деле-гатаарын хей кезин большевиктер-лери талалында болган. Революци-онерын калчалыг удурутгалынын мурун-та-ла, съезд Тывага Совет эрге-чагырганы тургустунган деп чаралап.

1918 чылдын март 26-да чөмсө-

хөдөөлөп турган. 1918 чылдын ян-варь эгезинде Минусинск Совети РСФСР-ниң Улус Комиссарынын Советинде мындыг телеграмманы чор-уткан: «Контрреволюцияны базар-да казак сотиянын командизар со-ставын: Магомедов, Местергаз, Усинск

хөдөөлөп турган. 1918 чылдын ян-варь эгезинде Минусинск Совети РСФСР-ниң Улус Комиссарынын Советинде мындыг телеграмманы чор-уткан: «Контрреволюцияны базар-да казак сотиянын командизар со-ставын: Магомедов, Местергаз, Усинск

политротамын командири прапор-щик Скорняков, кеджүгү

ФОТОРЕПОРТАЖ

Антенналар дээрже көрүп тур

Кызыл аэропортуна чында бичиктик ыш башы бар. Оң биле кожа хай-хай антенналарын адыр-адыр баштары дээрже көрүнгөн, ол-бо таланы хайгааран турар. Ол дээрже гидрология станциясы-дыр. Мында бистик республиканын кайы-да районнарына агаар-бойдустан байдалын, Улуг-Хемини суунун, чашкынын чегинелин, хову-шөлдерде тараан, үнгөн культураларын өздүрүшү хайгаарал, ол дугайында тодоргой мадзени үргүлчү кылып турар. Агаар байдалын баш уауу билип алыры аэропортка болгаш өскө-даа чугула анылаарга ома амынтыг. Ол шичилелди кылып турар улусту аэропорттар (агаар шичилелчилери) дээр.

Бир хонунта станциянын давис-изеринден водород-биле долдуруп маан ам шарлар дээрже үш матап үнөрлөр. Ынаар, булут ында да бедикче чорудар мурнунда ук шарларны водород-биле долдур-гаш, агаа тускай басышынын тургузар. Агаа бичик-ле чазыг кылып болза, шичилел шын эвес болуура магат чок. Ол харыска-галыг амылды Валентина Викторова (Адаанда чурукта) кылып.

Водородтук шар дээрже үнө-ри биле каран салбайн хынаар херен. 40 километр хире бедик-

не баргаш ол шарлар чарлы бээр болгаш оортан нелеро радиомедз-лөр сансай бээр. Мурнунда кээл турган медзлерин дораан-на кы-рун, ону амылдап эгелээр. Ын-да Галина Шлякова биле Людмила Запорожская (Устунда чурукта)

мергезин амылдакчылар. Медз-лөрүн агаар-бойдус нандыг болу-рун илердерг органнарыне дамчы-лар. Ону тускай эртемниглер ага-гаш, кайы райога нандыг хүн болурун тодордылар.

И. МИЛОНОВ.

„Комсомолчу прожектор“

Арагаалар, хулиганнаар чорукка удуу, хай-нитинин корум-чурун камгалаар дээр демиселге ВЛКСМ-нин Тес-Хем райкомунун органы «Комсомолчу прожектор» изелкейлиг кирип, амыл кылбас, арагачы болгаш мангисталач кижилерин кам-хайраа чокка сойгалат турар. Хай-нитинин корум-чурум камгала-ын улам күшүдиреринге анык-тарын коммунист кижизилдиге-нин херан бедик калыпчыг ула-ган уран-чечен чидиг сөстүт, шоодут туруктуулар «Комсомолчу проже-кторнун» ээлчегин номерлери докта-мал үнүп келген.

«Комсомолчу прожекторнун» сөө-гу чаа номеринге чырыттыган чам-

дык кол материалдары чанаа айтып сайтарар күзөнтүг. Ол номерини улуг эгезин «Улиганнарга, арагачы-ларга өршөөл турбас!» деп адаан. Уран-чечен чидиг сөстүт, туруктуу-лыг материалдары ол үлүг эгезин адаанда килгирген. Чикээ, 1948 чылда төрүттүнгөн Владимир Ооржактык хулиганчы үлүгдигини дугайында материалдык аге адын тыварынга «Доткан тарбагаа даан өөр!» деп тыва улустун үлөгө сөөн амыл-лаан.

Самагалай суурун анык тург-такчы, баң-кадык, мөгө-шырак ол В. Ооржак чеди класс өөрөдиге-ляин сөөдүдө Тураннын тулуг учи-лидизин дооскан, ону тускай эртем-

ниг кийи болдурууна күрөтү хай акша-хөргөтүн чыргыдаан, башкы кадырлар улуг күштү үндүргөн. Ын-дыг турбас, Владимир Ооржак сөө-гу үдө хай-нитинге амыктыг амыл кылбас, арагалар, корум-чурум урөп, совет нитилеге хора чедирип турары шынал-ла «доткан тарбага-нын даан эргени-биле» демей-дир.

Арагалар, хай-нитинин корум-чу-румун урөп, албан чегирде ээирк кээп, ында амылдакчыларга шоролу-турган харылаанын монтер амылчы-ны Александр Блиновтун дугайын чечен сөстөр-биле бижип, шоодуттук чуруктар-биле чечимчелгй сойгалап илереткен. «Чуураа» колхозтук Ак-Эрик салбырында анык ол Влади-

болгаш кыргыз эл-жанын эвес, ханын Чөнү чүктүн колониалдыг бол-гаш хамаарылгалыг чуруткандан бе-зин чылып калган турбай. Тывага чуруттап турган күш-ажылы орус тараачынар болгаш хай эвес амыл-чынар Россияда алган революстук болушкуну дуг айылда тыва улус-ка баштай-ла «манатканнар. Мынан Тывага пролет-наттыг орус-да, ты-ва-даа отразы турбай. 1917 чыл-дын эгезин је хуу үрөккө алдын чы-мыштарында сезонут 127 амылчы-нар болгаш кээл амыл-агы-биле хары-лаалыг 51 кижиле тулугта сапат-тынып турган. Тускай партия орга-низацияны баш турбай. Тываанын феода-теократтыг бөлүктөрү орус дүжүмөттө, салгыштар, кулактар-биле калы революцияны ийдене чонга таратпас дөш шикиткап кел-ген. Революстук демиселди кол тө-гөрлөп Тываанын мөк болганы, ол ышкыш даштык күрөүлөрдүн (мөк феодалдарын болгаш кыдат милитаристерин) өңд иштиги хе-ректеринге кирипкелген революстук демиселди доктүлдөгөн болгаш характеринге багай салдары чеди-рген.

Тывага тускай партия органи-зацияны турбай-ла болза, «журду-де» эргелгенге амылдап турган боль-шевиктер И. Г. Крюков, М. Я. Крю-ков Минусинский партия органи-зациянын удурууга-мын амыл-

болгаш М. Я. Крюков Совет эрге-ча-гырганын талаалыкчылар делегат-тарын чөвүлөт хураалын арттырган, аны амылчынар С. А. Непомнящий, М. Д. Семехов, Т. Н. Мальцев, амыл тараачынар А. Н. Князич, Г. Ба-рабанов, А. Г. Лукьянов, С. Гудинин болгаш өскө-лаа олурушкан. Че-вүлөт хураал дараазында шикитирин хулөп алган. «Съездини тускай бөлүүнүң кежигүнери деминг болуу болгаш Урянхайга амылчынар, та-раачынар болгаш солдаттар депу-таттарынын край Советиг тургузары дөш-туржур».

Революцияга удуу кижилер съез-дине шикиткап болгаш казактар-нын күжү-биле съездин таразы сызырылкан, Крюков, Крюков бол-гаш өскө-лаа делегаттары тулуг хоругулаш, Тывадан үнүр шөлүкөн. Тывага революстук күштерин сы-рым каттыштырууна Красноярски-нин болгаш Минусинскийн болгаш-нык партия организацияларын амыл-чорудууга-мын шикитирлиг роль-ду ойналган.

Амылчынар болгаш тараачынар депутаттарынын Минусинск Совети болууну демиселерге контррево-люцияга удуу демисел чорудуу тур-ган болгаш Тывага Советтерин эрге-чагыргасы дөш демиселге баш-гайгы үдө дуза көргүзү шылаан. Тывага бөө эртин турган бүтү-ле болушкуну дугайы Минус-

ини дүжүмөттөрү Турчинов, Ерма-лаев, Федоров, дээди судьялар Ба-рабанов, Еремеев аларын чыдаары болгаш депутаттар Советин органи-зациясына биле шикитиргенери де-дир эгизери чугула. Минусинск Со-ветинин аралыкче чоругу айтыш-кымын амылчыларын дилинбес.

Контрреволюция-биле демиселге тус чегини революстук күштеринге практиктиг дуза көргүзөрү-биле, Ми-нусинск Советинин айтышкымын баулаар, Усинск Совети анык ком-мунист, улусчу башкы С. К. Беспал-ловту Тывага чоруткан.

1917 чылдын төңүзүндө халашкан орус тараачын-фронтчулар эоп кел-гилээ. Советтерин эрге-чагыргасы дөш демиселге олар калдуруп үн-генер. С. Кочетов, И. Антипин, В. Калинин, Т. Евсеевко, С. Галкин болгаш өскө-лаа сөөдүндө барып хамзаты дайынын ийнекейлиг кижилери болганар, Тываанын революстук күштерин каттыштыры дөш улуг амылды чорукканар.

1918 чылдын март 16-да Бело-парскеге орус чурутканыларын эал-чегинг съездин ачтыгынан Деле-гаттарын хай кезин большевиктер-нин талаалык болган. Реакционер-ларын калчалыг удурууларынын күрө-лаа, сөөдө Тывага Совет эрге-чагырганы тургузган деп тараан.

1918 чылдын март 26-да ченек-

ДЫШТАНЫЛГА, КҮШ-АЖЫЛ, ЧОГААДЫЛГА

Уруглар ортузунга кижизилдиге, ажылынын аныгы-агы хевирлери бар. Бол-ла чүве—кижизилдиге амылын доктаамал чорудар. Чам-дык школаларда кижизилдиге амыл-чы кичирей салбас болгаш чай-гы үлөрдө өөрөикчилерин хайгаар-ралган шуут үндүрүптер болулаар. Бо чүүлге колдунда ол үдө тус-тус чөлдөргө уруглар-биле калыг амыл-дап чоруп турганын көрөлинер. Кы-зыл хоорайнын, Каз-Хем, Бин-Хем, Таңды, Тожу районнарынын чамдык школаларына уруглар ортузунга чо-руда амылдагы тус чегини омазгай байдалдары өөрөик көргөн. Кызыл-дын № 1, 2, 3, 4, 6, 10, 11 школаларынын, Каз-Хемини Колту-Акс, Бин-Хемини Тураннын № 1, Тожу-нун Тоора-Хем, Таңдын Билганын, Эгелес, Чөөн-Хемчиктин Чыдаанын № 1, Барынын-Хемчиктин Ак-Дову-рак школаларына уруглар ортузунга чорудуу амылдарына тус чегини омазгай байдалдары өөрөик көргөн. Кызыл-дын № 1, 2, 3, 4, 6, 10, 11 школаларынын, Каз-Хемини Колту-Акс, Бин-Хемини Тураннын № 1, Тожу-нун Тоора-Хем, Таңдын Билганын, Эгелес, Чөөн-Хемчиктин Чыдаанын № 1, Барынын-Хемчиктин Ак-Дову-рак школаларына уруглар ортузунга чорудуу амылдарына тус чегини омазгай байдалдары өөрөик көргөн. Кызыл-дын № 1, 2, 3, 4, 6, 10, 11 школаларынын, Каз-Хемини Колту-Акс, Бин-Хемини Тураннын № 1, Тожу-нун Тоора-Хем, Таңдын Билганын, Эгелес, Чөөн-Хемчиктин Чыдаанын № 1, Барынын-Хемчиктин Ак-Дову-рак школаларына уруглар ортузунга чорудуу амылдарына тус чегини омазгай байдалдары өөрөик көргөн. Кызыл-дын № 1, 2, 3, 4, 6, 10, 11 школаларынын, Каз-Хемини Колту-Акс, Бин-Хемини Тураннын № 1, Тожу-нун Тоора-Хем, Таңдын Билганын, Эгелес, Чөөн-Хемчиктин Чыдаанын № 1, Барынын-Хемчиктин Ак-Дову-рак школаларына уруглар ортузунга чорудуу амылдарына тус чегини омазгай байдалдары өөрөик көргөн. Кызыл-дын № 1, 2, 3, 4, 6, 10, 11 школаларынын, Каз-Хемини Колту-Акс, Бин-Хемини Тураннын № 1, Тожу-нун Тоора-Хем, Таңдын Билганын, Эгелес, Чөөн-Хемчиктин Чыдаанын № 1, Барынын-Хемчиктин Ак-Дову-рак школаларына уруглар ортузунга чорудуу амылдарына тус чегини омазгай байдалдары өөрөик көргөн. Кызыл-дын № 1, 2, 3, 4, 6, 10, 11 школаларынын, Каз-Хемини Колту-Акс, Бин-Хемини Тураннын № 1, Тожу-нун Тоора-Хем, Таңдын Билганын, Эгелес, Чөөн-Хемчиктин Чыдаанын № 1, Барынын-Хемчиктин Ак-Дову-рак школаларына уруглар ортузунга чорудуу амылдарына тус чегини омазгай байдалдары өөрөик көргөн. Кызыл-дын № 1, 2, 3, 4, 6, 10, 11 школаларынын, Каз-Хемини Колту-Акс, Бин-Хемини Тураннын № 1, Тожу-нун Тоора-Хем, Таңдын Билганын, Эгелес, Чөөн-Хемчиктин Чыдаанын № 1, Барынын-Хемчиктин Ак-Дову-рак школаларына уруглар ортузунга чорудуу амылдарына тус чегини омазгай байдалдары өөрөик көргөн. Кызыл-дын № 1, 2, 3, 4, 6, 10, 11 школаларынын, Каз-Хемини Колту-Акс, Бин-Хемини Тураннын № 1, Тожу-нун Тоора-Хем, Таңдын Билганын, Эгелес, Чөөн-Хемчиктин Чыдаанын № 1, Барынын-Хемчиктин Ак-Дову-рак школаларына уруглар ортузунга чорудуу амылдарына тус чегини омазгай байдалдары өөрөик көргөн. Кызыл-дын № 1, 2, 3, 4, 6, 10, 11 школаларынын, Каз-Хемини Колту-Акс, Бин-Хемини Тураннын № 1, Тожу-нун Тоора-Хем, Таңдын Билганын, Эгелес, Чөөн-Хемчиктин Чыдаанын № 1, Барынын-Хемчиктин Ак-Дову-рак школаларына уруглар ортузунга чорудуу амылдарына тус чегини омазгай байдалдары өөрөик көргөн. Кызыл-дын № 1, 2, 3, 4, 6, 10, 11 школаларынын, Каз-Хемини Колту-Акс, Бин-Хемини Тураннын № 1, Тожу-нун Тоора-Хем, Таңдын Билганын, Эгелес, Чөөн-Хемчиктин Чыдаанын № 1, Барынын-Хемчиктин Ак-Дову-рак школаларына уруглар ортузунга чорудуу амылдарына тус чегини омазгай байдалдары өөрөик көргөн. Кызыл-дын № 1, 2, 3, 4, 6, 10, 11 школаларынын, Каз-Хемини Колту-Акс, Бин-Хемини Тураннын № 1, Тожу-нун Тоора-Хем, Таңдын Билганын, Эгелес, Чөөн-Хемчиктин Чыдаанын № 1, Барынын-Хемчиктин Ак-Дову-рак школаларына уруглар ортузунга чорудуу амылдарына тус чегини омазгай байдалдары өөрөик көргөн. Кызыл-дын № 1, 2, 3, 4, 6, 10, 11 школаларынын, Каз-Хемини Колту-Акс, Бин-Хемини Тураннын № 1, Тожу-нун Тоора-Хем, Таңдын Билганын, Эгелес, Чөөн-Хемчиктин Чыдаанын № 1, Барынын-Хемчиктин Ак-Дову-рак школаларына уруглар ортузунга чорудуу амылдарына тус чегини омазгай байдалдары өөрөик көргөн. Кызыл-дын № 1, 2, 3, 4, 6, 10, 11 школаларынын, Каз-Хемини Колту-Акс, Бин-Хемини Тураннын № 1, Тожу-нун Тоора-Хем, Таңдын Билганын, Эгелес, Чөөн-Хемчиктин Чыдаанын № 1, Барынын-Хемчиктин Ак-Дову-рак школаларына уруглар ортузунга чорудуу амылдарына тус чегини омазгай байдалдары өөрөик көргөн. Кызыл-дын № 1, 2, 3, 4, 6, 10, 11 школаларынын, Каз-Хемини Колту-Акс, Бин-Хемини Тураннын № 1, Тожу-нун Тоора-Хем, Таңдын Билганын, Эгелес, Чөөн-Хемчиктин Чыдаанын № 1, Барынын-Хемчиктин Ак-Дову-рак школаларына уруглар ортузунга чорудуу амылдарына тус чегини омазгай байдалдары өөрөик көргөн. Кызыл-дын № 1, 2, 3, 4, 6, 10, 11 школаларынын, Каз-Хемини Колту-Акс, Бин-Хемини Тураннын № 1, Тожу-нун Тоора-Хем, Таңдын Билганын, Эгелес, Чөөн-Хемчиктин Чыдаанын № 1, Барынын-Хемчиктин Ак-Дову-рак школаларына уруглар ортузунга чорудуу амылдарына тус чегини омазгай байдалдары өөрөик көргөн. Кызыл-дын № 1, 2, 3, 4, 6, 10, 11 школаларынын, Каз-Хемини Колту-Акс, Бин-Хемини Тураннын № 1, Тожу-нун Тоора-Хем, Таңдын Билганын, Эгелес, Чөөн-Хемчиктин Чыдаанын № 1, Барынын-Хемчиктин Ак-Дову-рак школаларына уруглар ортузунга чорудуу амылдарына тус чегини омазгай байдалдары өөрөик көргөн. Кызыл-дын № 1, 2, 3, 4, 6, 10, 11 школаларынын, Каз-Хемини Колту-Акс, Бин-Хемини Тураннын № 1, Тожу-нун Тоора-Хем, Таңдын Билганын, Эгелес, Чөөн-Хемчиктин Чыдаанын № 1, Барынын-Хемчиктин Ак-Дову-рак школаларына уруглар ортузунга чорудуу амылдарына тус чегини омазгай байдалдары өөрөик көргөн. Кызыл-дын № 1, 2, 3, 4, 6, 10, 11 школаларынын, Каз-Хемини Колту-Акс, Бин-Хемини Тураннын № 1, Тожу-нун Тоора-Хем, Таңдын Билганын, Эгелес, Чөөн-Хемчиктин Чыдаанын № 1, Барынын-Хемчиктин Ак-Дову-рак школаларына уруглар ортузунга чорудуу амылдарына тус чегини омазгай байдалдары өөрөик көргөн. Кызыл-дын № 1, 2, 3, 4, 6, 10, 11 школаларынын, Каз-Хемини Колту-Акс, Бин-Хемини Тураннын № 1, Тожу-нун Тоора-Хем, Таңдын Билганын, Эгелес, Чөөн-Хемчиктин Чыдаанын № 1, Барынын-Хемчиктин Ак-Дову-рак школаларына уруглар ортузунга чорудуу амылдарына тус чегини омазгай байдалдары өөрөик көргөн. Кызыл-дын № 1, 2, 3, 4, 6, 10, 11 школаларынын, Каз-Хемини Колту-Акс, Бин-Хемини Тураннын № 1, Тожу-нун Тоора-Хем, Таңдын Билганын, Эгелес, Чөөн-Хемчиктин Чыдаанын № 1, Барынын-Хемчиктин Ак-Дову-рак школаларына уруглар ортузунга чорудуу амылдарына тус чегини омазгай байдалдары өөрөик көргөн. Кызыл-дын № 1, 2, 3, 4, 6, 10, 11 школаларынын, Каз-Хемини Колту-Акс, Бин-Хемини Тураннын № 1, Тожу-нун Тоора-Хем, Таңдын Билганын, Эгелес, Чөөн-Хемчиктин Чыдаанын № 1, Барынын-Хемчиктин Ак-Дову-рак школаларына уруглар ортузунга чорудуу амылдарына тус чегини омазгай байдалдары өөрөик көргөн. Кызыл-дын № 1, 2, 3, 4, 6, 10, 11 школаларынын, Каз-Хемини Колту-Акс, Бин-Хемини Тураннын № 1, Тожу-нун Тоора-Хем, Таңдын Билганын, Эгелес, Чөөн-Хемчиктин Чыдаанын № 1, Барынын-Хемчиктин Ак-Дову-рак школаларына уруглар ортузунга чорудуу амылдарына тус чегини омазгай байдалдары өөрөик көргөн. Кызыл-дын № 1, 2, 3, 4, 6, 10, 11 школаларынын, Каз-Хемини Колту-Акс, Бин-Хемини Тураннын № 1, Тожу-нун Тоора-Хем, Таңдын Билганын, Эгелес, Чөөн-Хемчиктин Чыдаанын № 1, Барынын-Хемчиктин Ак-Дову-рак школаларына уруглар ортузунга чорудуу амылдарына тус чегини омазгай байдалдары өөрөик көргөн. Кызыл-дын № 1, 2, 3, 4, 6, 10, 11 школаларынын, Каз-Хемини Колту-Акс, Бин-Хемини Тураннын № 1, Тожу-нун Тоора-Хем, Таңдын Билганын, Эгелес, Чөөн-Хемчиктин Чыдаанын № 1, Барынын-Хемчиктин Ак-Дову-рак школаларына уруглар ортузунга чорудуу амылдарына тус чегини омазгай байдалдары өөрөик көргөн. Кызыл-дын № 1, 2, 3, 4, 6, 10, 11 школаларынын, Каз-Хемини Колту-Акс, Бин-Хемини Тураннын № 1, Тожу-нун Тоора-Хем, Таңдын Билганын, Эгелес, Чөөн-Хемчиктин Чыдаанын № 1, Барынын-Хемчиктин Ак-Дову-рак школаларына уруглар ортузунга чорудуу амылдарына тус чегини омазгай байдалдары өөрөик көргөн. Кызыл-дын № 1, 2, 3, 4, 6, 10, 11 школаларынын, Каз-Хемини Колту-Акс, Бин-Хемини Тураннын № 1, Тожу-нун Тоора-Хем, Таңдын Билганын, Эгелес, Чөөн-Хемчиктин Чыдаанын № 1, Барынын-Хемчиктин Ак-Дову-рак школаларына уруглар ортузунга чорудуу амылдарына тус чегини омазгай байдалдары өөрөик көргөн. Кызыл-дын № 1, 2, 3, 4, 6, 10, 11 школаларынын, Каз-Хемини Колту-Акс, Бин-Хемини Тураннын № 1, Тожу-нун Тоора-Хем, Таңдын Билганын, Эгелес, Чөөн-Хемчиктин Чыдаанын № 1, Барынын-Хемчиктин Ак-Дову-рак школаларына уруглар ортузунга чорудуу амылдарына тус чегини омазгай байдалдары өөрөик көргөн. Кызыл-дын № 1, 2, 3, 4, 6, 10, 11 школаларынын, Каз-Хемини Колту-Акс, Бин-Хемини Тураннын № 1, Тожу-нун Тоора-Хем, Таңдын Билганын, Эгелес, Чөөн-Хемчиктин Чыдаанын № 1, Барынын-Хемчиктин Ак-Дову-рак школаларына уруглар ортузунга чорудуу амылдарына тус чегини омазгай байдалдары өөрөик көргөн. Кызыл-дын № 1, 2, 3, 4, 6, 10, 11 школаларынын, Каз-Хемини Колту-Акс, Бин-Хемини Тураннын № 1, Тожу-нун Тоора-Хем, Таңдын Билганын, Эгелес, Чөөн-Хемчиктин Чыдаанын № 1, Барынын-Хемчиктин Ак-Дову-рак школаларына уруглар ортузунга чорудуу амылдарына тус чегини омазгай байдалдары өөрөик көргөн. Кызыл-дын № 1, 2, 3, 4, 6, 10, 11 школаларынын, Каз-Хемини Колту-Акс, Бин-Хемини Тураннын № 1, Тожу-нун Тоора-Хем, Таңдын Билганын, Эгелес, Чөөн-Хемчиктин Чыдаанын № 1, Барынын-Хемчиктин Ак-Дову-рак школаларына уруглар ортузунга чорудуу амылдарына тус чегини омазгай байдалдары өөрөик көргөн. Кызыл-дын № 1, 2, 3, 4, 6, 10, 11 школаларынын, Каз-Хемини Колту-Акс, Бин-Хемини Тураннын № 1, Тожу-нун Тоора-Хем, Таңдын Билганын, Эгелес, Чөөн-Хемчиктин Чыдаанын № 1, Барынын-Хемчиктин Ак-Дову-рак школаларына уруглар ортузунга чорудуу амылдарына тус чегини омазгай байдалдары өөрөик көргөн. Кызыл-дын № 1, 2, 3, 4, 6, 10, 11 школаларынын, Каз-Хемини Колту-Акс, Бин-Хемини Тураннын № 1, Тожу-нун Тоора-Хем, Таңдын Билганын, Эгелес, Чөөн-Хемчиктин Чыдаанын № 1, Барынын-Хемчиктин Ак-Дову-рак школаларына уруглар ортузунга чорудуу амылдарына тус чегини омазгай байдалдары өөрөик көргөн. Кызыл-дын № 1, 2, 3, 4, 6, 10, 11 школаларынын, Каз-Хемини Колту-Акс, Бин-Хемини Тураннын № 1, Тожу-нун Тоора-Хем, Таңдын Билганын, Эгелес, Чөөн-Хемчиктин Чыдаанын № 1, Барынын-Хемчиктин Ак-Дову-рак школаларына уруглар ортузунга чорудуу амылдарына тус чегини омазгай байдалдары өөрөик көргөн. Кызыл-дын № 1, 2, 3, 4, 6, 10, 11 школаларынын, Каз-Хемини Колту-Акс, Бин-Хемини Тураннын № 1, Тожу-нун Тоора-Хем, Таңдын Билганын, Эгелес, Чөөн-Хемчиктин Чыдаанын № 1, Барынын-Хемчиктин Ак-Дову-рак школаларына уруглар ортузунга чорудуу амылдарына тус чегини омазгай байдалдары өөрөик көргөн. Кызыл-дын № 1, 2, 3, 4, 6, 10, 11 школаларынын, Каз-Хемини Колту-Акс, Бин-Хемини Тураннын № 1, Тожу-нун Тоора-Хем, Таңдын Билганын, Эгелес, Чөөн-Хемчиктин Чыдаанын № 1, Барынын-Хемчиктин Ак-Дову-рак школаларына уруглар ортузунга чорудуу амылдарына тус чегини омазгай байдалдары өөрөик көргөн. Кызыл-дын № 1, 2, 3, 4, 6, 10, 11 школаларынын, Каз-Хемини Колту-Акс, Бин-Хемини Тураннын № 1, Тожу-нун Тоора-Хем, Таңдын Билганын, Эгелес, Чөөн-Хемчиктин Чыдаанын № 1, Барынын-Хемчиктин Ак-Дову-рак школаларына уруглар ортузунга чорудуу амылдарына тус чегини омазгай байдалдары өөрөик көргөн. Кызыл-дын № 1, 2, 3, 4, 6, 10, 11 школаларынын, Каз-Хемини Колту-Акс, Бин-Хемини Тураннын № 1, Тожу-нун Тоора-Хем, Таңдын Билганын, Эгелес, Чөөн-Хемчиктин Чыдаанын № 1, Барынын-Хемчиктин Ак-Дову-рак школаларына уруглар ортузунга чорудуу амылдарына тус чегини омазгай байдалдары өөрөик көргөн. Кызыл-дын № 1, 2, 3, 4, 6, 10, 11 школаларынын, Каз-Хемини Колту-Акс, Бин-Хемини Тураннын № 1, Тожу-нун Тоора-Хем, Таңдын Билганын, Эгелес, Чөөн-Хемчиктин Чыдаанын № 1, Барынын-Хемчиктин Ак-Дову-рак школаларына уруглар ортузунга чорудуу амылдарына тус чегини омазгай байдалдары өөрөик көргөн. Кызыл-дын № 1, 2, 3, 4, 6, 10, 11 школаларынын, Каз-Хемини Колту-Акс, Бин-Хемини Тураннын № 1, Тожу-нун Тоора-Хем, Таңдын Билганын, Эгелес, Чөөн-Хемчиктин Чыдаанын № 1, Барынын-Хемчиктин Ак-Дову-рак школаларына уруглар ортузунга чорудуу амылдарына тус чегини омазгай байдалдары өөрөик көргөн. Кызыл-дын № 1, 2, 3, 4, 6, 10, 11 школаларынын, Каз-Хемини Колту-Акс, Бин-Хемини Тураннын № 1, Тожу-нун Тоора-Хем, Таңдын Билганын, Эгелес, Чөөн-Хемчиктин Чыдаанын № 1, Барынын-Хемчиктин Ак-Дову-рак школаларына уруглар ортузунга чорудуу амылдарына тус чегини омазгай байдалдары өөрөик көргөн. Кызыл-дын № 1, 2, 3, 4, 6, 10, 11 школаларынын, Каз-Хемини Колту-Акс, Бин-Хемини Тураннын № 1, Тожу-нун Тоора-Хем, Таңдын Билганын, Эгелес, Чөөн-Хемчиктин Чыдаанын № 1, Барынын-Хемчиктин Ак-Дову-рак школаларына уруглар ортузунга чорудуу амылдарына тус чегини омазгай байдалдары өөрөик көргөн. Кызыл-дын № 1, 2, 3, 4, 6, 10, 11 школаларынын, Каз-Хемини Колту-Акс, Бин-Хемини Тураннын № 1, Тожу-нун Тоора-Хем, Таңдын Билганын, Эгелес, Чөөн-Хемчиктин Чыдаанын № 1, Барынын-Хемчиктин Ак-Дову-рак школаларына уруглар ортузунга чорудуу амылдарына тус чегини омазгай байдалдары өөрөик көргөн. Кызыл-дын № 1, 2, 3, 4, 6, 10, 11 школаларынын, Каз-Хемини Колту-Акс, Бин-Хемини Тураннын № 1, Тожу-нун Тоора-Хем, Таңдын Билганын, Эгелес, Чөөн-Хемчиктин Чыдаанын № 1, Барынын-Хемчиктин Ак-Дову-рак школаларына уруглар ортузунга чорудуу амылдарына тус чегини омазгай байдалдары өөрөик көргөн. Кызыл-дын № 1, 2, 3, 4, 6, 10, 11 школаларынын, Каз-Хемини Колту-Акс, Бин-Хемини Тураннын № 1, Тожу-нун Тоора-Хем, Таңдын Билганын, Эгелес, Чөөн-Хемчиктин Чыдаанын № 1, Барынын-Хемчиктин Ак-Дову-рак школаларына уруглар ортузунга чорудуу амылдарына тус чегини омазгай байдалдары өөрөик көргөн. Кызыл-дын № 1, 2, 3, 4, 6, 10, 11 школаларынын, Каз-Хемини Колту-Акс, Бин-Хемини Тураннын № 1, Тожу-нун Тоора-Хем, Таңдын Билганын, Эгелес, Чөөн-Хемчиктин Чыдаанын № 1, Барынын-Хемчиктин Ак-Дову-рак школаларына уруглар ортузунга чорудуу амылдарына тус чегини омазгай байдалдары өөрөик көргөн. Кызыл-дын № 1, 2, 3, 4, 6, 10, 11 школаларынын, Каз-Хемини Колту-Акс, Бин-Хемини Тураннын № 1, Тожу-нун Тоора-Хем, Таңдын Билганын, Эгелес, Чөөн-Хемчиктин Чыдаанын № 1, Барынын-Хемчиктин Ак-Дову-рак школаларына уруглар ортузунга чорудуу амылдарына тус чегини омазгай байдалдары өөрөик көргөн. Кызыл-дын № 1, 2, 3, 4, 6, 10, 11 школаларынын, Каз-Хемини Колту-Акс, Бин-Хемини Тураннын № 1, Тожу-нун Тоора-Хем, Таңдын Билганын, Эгелес, Чөөн-Хемчиктин Чыдаанын № 1, Барынын-Хемчиктин Ак-Дову-рак школаларына уруглар ортузунга чорудуу амылдары